

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Залєвська І. І., Удренас Г. І.

У статті досліджується стан інформаційної безпеки України в умовах російської військової агресії. Аналізуються можливості реалізації цілей, зазначених у Стратегії інформаційної безпеки України, за умов воєнного стану.

Показано, що національні інтереси України вимагають забезпечення сприятливих умов політичного розвитку країни. Так, інтереси особи полягають у реальному забезпеченні політичних прав і свобод громадян, суспільство потребує зміцнення демократії, а інтереси держави виражаються у необхідності ефективного захисту конституційного ладу суверенітету та територіальної цілісності країни, встановлення та підтримання політичної стабільності, включаючи стабільність державної влади та її інститутів. В інформаційній сфері на основі національних інтересів України формуються стратегічні та поточні завдання політики держави щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Доведено, що ефективна інформаційна діяльність може суттєво поліпшити зусилля держави щодо мирного вирішення кризових ситуацій. І навпаки, ігнорування інформаційних чинників, а часто й навмисне змінені інформація здатні спровокувати найрадикальніші настрої, спалахи ворожості та призвести до катастрофічних наслідків.

Аргументовано, що застосування інформаційних технологій військовими відкрило нові можливості щодо забезпечення оборони держави. Володіння інформаційними ресурсами та його захист у військовій сфері стали таким самим неодмінним атрибутом, як озброєння, боєприпаси, транспорт тощо. Виграш України в інформаційному протиборстві під час війни з Росією сприятиме досягненню її стратегічних цілей.

Обґрунтовано, що у Стратегії інформаційної безпеки України відображено інтереси держави, які виражаються у необхідності ефективного захисту конституційного устрою суверенітету та територіальної цілісності країни, встановлення та підтримання політичної стабільності, включаючи стабільність державної влади та її інститутів. Аналіз ходу реалізації цілей Стратегії показав, що цей процес не

зупиняється, незважаючи на всі труднощі воєнного стану.

Ключові слова: інформаційна безпека, Стратегія інформаційної безпеки України, національні інтереси держави, інформаційні технології, інформаційне протиборство.

Zalievskia I. I., Udrenas H. I. Information security of Ukraine in the conditions of the Russian military aggression

The article examines the state of information security of Ukraine in the conditions of Russian military aggression. Possibilities of realization of the purposes specified in the Strategy of information security of Ukraine, in the conditions of martial law are analyzed.

It is shown that the national interests of Ukraine require the provision of favorable conditions for political development of the country. Thus, the interests of the individual are to ensure the political rights and freedoms of citizens, society needs to strengthen democracy, and the interests of the state are expressed in the need to effectively protect the constitutional sovereignty and territorial integrity of the country, establish and maintain political stability, including state power and its institutions. In the information sphere, based on the national interests of Ukraine, strategic and current tasks of the state policy on information security are formed.

It has been proven that effective information activities can significantly improve the state's efforts to resolve crises peacefully. Conversely, ignoring information factors, and often deliberately altered information, can provoke the most radical moods, outbursts of hostility and lead to catastrophic consequences.

It is argued that the use of information technology by the military has opened up new opportunities for national defense. Possession of information resources and its protection in the military sphere have become as essential an attribute as weapons, ammunition, transport, and so on. Ukraine's victory in the information confrontation during the war with Russia will contribute to the achievement of its strategic goals.

It is substantiated that the Information Security Strategy of Ukraine reflects the interests of the state, which are expressed in the need to effectively protect the constitutional system of sovereignty and territorial

integrity of the country, establishing and maintaining political stability, including stability of state power and its institutions. Analysis of the implementation of the goals of the Strategy showed that this process does not stop, despite all the difficulties of martial law.

Key words: *information security, Information security strategy of Ukraine, national interests of the state, information technologies, information confrontation.*

Постановка проблеми та її актуальність. День 24 лютого 2022 р. назавжди залишиться в історії чорним днем військового вторгнення Росії в Україну, днем, що змінив життя не лише всіх українців, а й усього світу загалом.

Щодня вбиваючи українців, держава-агресор не забуває і про проведення інформаційних атак на українське населення, прагнучи за допомогою фейкової інформації посіяти в суспільстві страх та панічні настрої, дестабілізувати політичну та соціально-економічну ситуацію в Україні. Вторгаючись в український інформаційний простір, ворог робить замах на громадянську ідентичність українців. Актуальність статті полягає у необхідності аналізу наявних механізмів протидії інформаційним операціям країни-агресора в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні особливості інформаційного суверенітету та доктрини інформаційної безпеки України досліджують В. Бондаренко Ю. Горбань, М. Дмитренко, Ф. Медвідь, А. Пишна, Я. Михальський, О. Черевко та ін.

Мета статті - дослідити стан інформаційної безпеки України в умовах російської військової агресії. Завдання статті: проаналізувати можливість реалізації цілей, зазначених у Стратегії інформаційної безпеки України, за умов воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Національні інтереси України вимагають забезпечення сприятливих умов політичного розвитку країни. Так, інтереси особи полягають у реальному забезпеченні політичних прав і свобод громадян, суспільство потребує зміцнення демократії, а інтереси держави виражаються у необхідності ефективного захисту конституційного ладу суверенітету та територіальної цілісності країни, встановлення та підтримання політичної стабільності, включаючи стабільність державної влади та її інститутів. В інформаційній сфері на основі національних інтересів України формуються стратегічні та поточні завдання політики держави щодо забезпечення інформаційної безпеки.

Ці завдання, зокрема про необхідність проти-

дії спеціальним інформаційним операціям держави-агресора, спрямованих на піддрив державного суверенітету, територіальної цілісності України, поставлені у Стратегії інформаційної безпеки України. Цей базовий концептуальний документ про сучасну політику нашої держави у сфері інформаційної безпеки було затверджено Указом Президента України 28 грудня 2021 р. [1]. У ньому визначено сім основних стратегічних цілей у сфері інформаційної безпеки України, можливість реалізації яких в умовах воєнного стану ми проаналізуємо.

1. Протидія дезінформації та інформаційним операціям, насамперед держави-агресора, спрямованим на ліквідацію незалежності України, повалення конституційного ладу, порушення суверенітету та територіальної цілісності держави, пропаганду війни, насильства, жорстокості, розпалювання національної, між-етнічної, расової, релігійної ворожнечі та ненависті, проведення терористичних актів, посягання на права та свободи людини.

На думку директора Українського інституту національної пам'яті Антона Дробовича, «полем бою є не тільки терени України. В інформаційному просторі це, мабуть, найбільша медійна війна в історії людства. Це дуже публічна війна. Такого не було під час Другої світової. Навіть війна в Сирії, де Росія теж свій п'ятак вставила, не було стільки людей, які в зоні військових дій із гаджетами і Інтернетом, які це покажуть. Неймовірна кількість зафіксованих матеріалів із вебкамер, які стежать, як мародерять росіяни. Такого не було ніколи» [2].

В умовах воєнного стану країни особливо актуальним постало питання необхідності єдиної інформаційної політики. У зв'язку із цим Президент України підписав Указ № 152/2022, яким увів в дію Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану».

Раніше РНБО України, «ураховуючи пряму військову агресію з боку Російської Федерації, активне поширення державою-агресором дезінформації, викривлення відомостей, а також виправдовування або заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, з метою донесення правди про війну, забезпечення єдиної інформаційної політики в період дії в Україні правового режиму воєнного стану», вирішила: «Установити, що в умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики є пріоритетним питанням національної безпеки, забезпечення

якої реалізується шляхом об'єднання усіх загальнонаціональних телеканалів, програмне наповнення яких складається переважно з інформаційних та/або інформаційно-аналітичних передач, на єдиній інформаційній платформі стратегічної комунікації - цілодобовому інформаційному марафоні «Єдині новини #UАразом».

Таким чином, головним інструментом боротьби України проти російської дезінформації під час воєнного стану є правда, яку потрібно доносити не лише до внутрішньої, а й до закордонної аудиторії. Також велике значення мають медіакультура та медіаграмотність суспільства.

2. Забезпечення всебічного розвитку української культури та утвердження української громадянської ідентичності.

Однією із цілей окупантів є знищення української культури та української громадянської ідентичності, тому уряд України ухвалив абсолютно правильне рішення, дозволивши установам культури та мистецтв відновити роботу в умовах війни. Як справедливо відзначив міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко, «діячі мистецтв готові працювати нон-стоп, аби полегшити страждання людей від пережитих жахів війни, подарувати позитивні емоції дорослим та дітям, а також відродити надію та віру в краще майбутнє. Культура - це м'яка сила. Вона здатна повернути українців до нормального життя в новій воєнній реальності» [3].

Українська культура і мистецтво - це імідж країни у світі. Тому дуже добре, що Міністерство культури та інформаційної політики України спільно з Державним агентством України з питань мистецтв та мистецької освіти та партнерами запускають проєкт *Ukraine Now and Forever*. Основна мета проєкту - спрямування уваги світу до української культури і мистецтва та подальша консолідація міжнародної спільноти у спротиві російській агресії. Проєкт передбачатиме реалізацію двох стратегічних завдань: заклик до світу щодо продовження накладення культурних санкцій на Росію та поглиблення знання зарубіжної аудиторії про українські культурні проєкти та мистецькі заходи [4].

І все ж таки необхідно, щоб таких проєктів та заходів було більше. Можна сказати без перебільшення, що потрібна культурна експансія України. Світ має чути про Україну щодня.

3. Підвищення рівня медіакультури та медіаграмотності суспільства.

В умовах інформаційної війни, у ході якої поширюється безліч фейків, важливо, щоб суспільство

мало певний рівень медіакультури та медіаграмотності. Щоб люди не панікували до того, як перевірять інформацію. Щоб уміли відрізнити брехню від правди, виявляти ботів у соціальних мережах. Корисну роботу із цією метою проводить Національна спілка журналістів України [5].

Коли російські агресори завдали ракетного удару по житловому будинку в Одесі, у результаті якого загинуло вісім і поранено 18 людей, вони намагалися зняти з себе відповідальність за скоєне, поширивши спочатку фейк про те, що вразили військовий об'єкт, потім після його викриття військовий об'єкт перетворився на якусь нафтобазу. І цю брехню було викрито Одеською міською владою, яка опублікувала фото з місця трагедії. Тоді російські пропагандисти вигадали новий фейк про те, що житловий будинок став жертвою українських ППО. Однак і цей ворожий фейк був спростований фотографією будинку з характерними руйнуваннями від ракетних ударів [6].

Це вже далеко не перший фейк кремлівської пропаганди, «російська пропаганда вже намагалася неодноразово приховати свою причетність до масової загибелі українців. Яскравий приклад цьому - ракетний обстріл залізничного вокзалу в Краматорську, коли кремль спочатку радів знищенню «військової інфраструктури у Краматорську». Коли ж стала відома правда про вбивство пів сотні цивільних людей, то росіяни негайно видалили всі свої «новини» та звинуватили в усьому нашу державу» [7].

Для того щоб ворожа брехня не мала негативного впливу на населення, необхідно, за можливості, викривати всі фейки, що запускаються в український інформаційний простір. Це дасть змогу громадянам не лише отримувати правдиву інформацію, а й відчувати підтримку влади, яка постійно з ними на зв'язку.

Медіакультура суспільства у вітчизняній науковій літературі визначається як «культура сприймання і виробництва соціальними групами та соціумом у цілому сукупності інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, технологій комунікації, пошуку, збирання, виробництва і передавання інформації. На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з мас-медіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі, здійснювати ціннісно-вольову рефлексивну регуляцію інформаційної поведінки» [8, с. 71].

Необхідність підвищення медіакультури та медіаграмотності суспільства особливо гостро вия-

вилася в умовах війни. Так, наприклад, несвідомі громадяни публікують у соціальних мережах фото та відео ворожих обстрілів, пересування української військової техніки чи позиції військових, не усвідомлюючи те, що цим полегшують завдання ворогові, створюють загрозу для військових та цивільних людей. Тому органи влади та структури громадянського суспільства мають через засоби масової інформації проводити постійну роз'яснювальну роботу серед населення, а правоохоронні органи - жорстко припиняти такі дії.

4. Забезпечення інформаційних прав особи, захисту прав журналістів.

Як ми вже зазначали вище, саме правда є головним інструментом боротьби з ворожими фейками. Цю правду добувають і несуть у маси журналісти. Мужність українських журналістів, які висвітлюють хід війни, ризикуючи своїм життям, зазначив керівник відділу ЮНЕСКО зі свободи вираження поглядів та безпеки журналістів Гільєрмо Канела на зустрічі у Центрі журналістської солідарності НСЖУ у Львові: «Вражає, наскільки українські журналісти віддані своїй справі, незважаючи на те, що їх спіткало. Ми підтримуємо вас у цій солідарності і хочемо зрозуміти, що можемо зробити для вас, щоб ви продовжували роботу» [9].

Журналісти, своєю чергою, розповіли про труднощі, з якими їм доводиться стикатися, про викрадення журналістів, про втрату технічних засобів, брак фінансів та багато іншого.

За даними моніторингу Інституту масової інформації, за два місяці війни в Україні семеро журналістів убито під час виконання професійних обов'язків, дев'ятеро - поранено, не менше ніж 15 журналістів зникли безвісти. 106 регіональних медіа були змушені припинити свою роботу через загрози з боку російських окупантів. «Також серед злочинів росіян - обстріли, погрози, переслідування журналістів, обстріли й захоплення телевеж, хакерські атаки на сайти українських медіа, обстріли офісів медіа, вимкнення українського мовлення, блокування доступу до сайтів українських медіа в РФ та окупованому Криму тощо» [10].

Із кінця березня ІМІ зафіксував погрози на електронні адреси редакцій українських медіа та журналістів. Листи-погрози надходили з російської пошти mail.ru, вони були підписані різними користувачами. Погрожували журналістам допитами, тортурами, ув'язненням, згодом почали слати навіть віршовані погрози. Такі листи отримали редакції «Європейської правди», «Главкому», «Апострофу», «Крим.Реаліі», сайту міста

«Запоріжжя 061.ua», низка волинських та запорізьких медіа [10].

Свою подяку журналістам, котрі розповідають правду про війну, висловив Президент України Володимир Зеленський під час пресконференції у київському метро.

Ураховуючи, що доступ до інформації є одним з основних прав особистості, українська влада має робити все для того, щоб це право ніколи не було порушено. У цьому разі сама влада є вигодоодержувачем, оскільки за правду вона отримує більше довіри від українського суспільства та світової спільноти. Інтереси особистості в інформаційній сфері полягають у реалізації конституційних прав людини і громадянина на доступ до інформації, на використання інформації на користь здійснення не забороненої законом діяльності, фізичного, духовного та інтелектуального розвитку, а також у захисті інформації, що забезпечує особисту безпеку.

5. Інформаційна реінтеграція громадян України, які проживають на тимчасово окупованих територіях та прилеглих до них територіях України, до загальноукраїнського інформаційного простору.

На жаль, досягнення цієї мети було досить складним і до повномасштабного нападу Росії на Україну. Тим більше в умовах воєнного стану воно є ще складнішим. Ситуація посилюється тим, що тимчасово окупованих територій побільшало і ворог робить все, щоб розірвати інформаційні та культурні зв'язки українців з Україною, які там проживають. Знищують телевежі або захоплюють їх, включаючи російські канали.

Зважаючи на те, що засоби масової інформації, насамперед телеканали, є особливо ефективним засобом формування української громадянської ідентичності, цьому питанню треба буде приділити особливу увагу одразу після перемоги України. Також велика роль у вирішенні цієї проблеми має бути відведена гуманітарній освіті.

Фахівці справедливо вказують на те, що «інформаційна стратегія не може існувати окремо від комплексної державної стратегії реінтеграції. По суті, інформаційна стратегія - це складова частина загальної стратегії. Одне з головних завдань ЗМІ - просування через інформаційний простір державної стратегії реінтеграції: її роз'яснення і громадське обговорення; донесення проєкту спільного майбутнього з чітко визначеними параметрами життя у об'єднаній країні; реалізація через інформаційний простір просвітницьких, освітніх, ціннісно-формуючих завдань» [11].

6. Створення ефективної системи стратегічних комунікацій, метою якої є гарантування ефективної інформаційної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та суспільством з питань кризових ситуацій. Зміцнення позитивного іміджу України.

У Доктрині НАТО наводиться таке визначення стратегічних комунікацій: скоординоване і належне використання комунікативних можливостей НАТО: публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, PR-служби збройних сил, інформаційних і психологічних операцій для підтримки політики Альянсу і заходів, спрямованих на просування цілей НАТО. Речник Міністерства оборони США у 2008-2009 рр. Роберт Гастінгс-мол. описав стратегічну комунікацію як «синхронізацію образів, дій та слів для досягнення бажаного ефекту» [12]. Таким чином, можна зробити висновок про те, що якщо стратегічні комунікації - це система внутрішніх і зовнішніх комунікацій, то зв'язки з громадськістю - це один зі складників стратегічних комунікацій.

На нашу думку, в умовах війни органи державної влади, органи місцевого самоврядування демонструють високий рівень інформаційної взаємодії із суспільством. Міністерства та відомства систематично доводять до суспільства актуальну інформацію. А виступи Президента України, голів обласних військових адміністрацій, присвячені аналізу поточної ситуації, звіту про свою роботу, стали для громадян звичними.

Формування іміджу України - це зона відповідальності зовнішніх комунікацій. Зміцнення позитивного іміджу України, як внутрішнього, так і зовнішнього, необхідне тому, що він багато в чому впливає на політичну, економічну та культурну перспективу розвитку країни. З огляду на те, що ефективність зміцнення іміджу держави залежить від успішності відповідної інформаційної діяльності, особлива роль у іміджевій політиці належить органам влади, які відповідають за зв'язки з громадськістю, засобам масової інформації та іншим структурам громадянського суспільства.

В умовах воєнного стану формувати імідж України можна і потрібно.

7. Розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу.

Формування інформаційного суспільства і розвиток інформаційних технологій, що продовжується, чинять значний вплив на відносини у сфері військової безпеки: інформаційні технології активно використовуються не лише в комерцій-

ній, а й у військовій галузі. Слід зазначити, що інформаційна безпека у військовій справі є досить традиційною сферою. Військові структури завжди захищалися від засобів розвідки всіма способами: пасивними та активними.

Сьогодні одним із найістотніших об'єктів безпеки в оборонній сфері є інформаційні ресурси та інформаційна структура оборонного потенціалу країни (збройних сил та військово-промислового комплексу). Важливо, що це сучасні засоби озброєння, військової техніки, системи управління військами і зброєю є системами критичних додатків із високим рівнем комп'ютеризації. Ці системи можуть виявитися дуже вразливими з погляду впливу інформаційної зброї як у військовий, так і у мирний час. Останнє може призвести до того, що до загрозливого періоду зброя стримування країни виявиться повністю або частково заблокованою за рахунок прихованого впровадження у програмне забезпечення систем управління ним програмних закладок. Про реальність такої ситуації свідчить досвід локальних воєн останніх років.

Не випадково багато авторитетних дослідників вважають, що забезпечення військової безпеки в ХХІ ст. все більше залежатиме від інформаційних чинників. Так, відомий американський футуролог О. Тоффлер у книзі «Війна та антивійна» [13, р. 45] зазначає, що інформація стає найважливішим військово-стратегічним ресурсом щонайменше або навіть важливішим, аніж традиційні види озброєнь і військової техніки. А це означає, що держава, яка дбає про свій оборонний потенціал, має приділяти величезну увагу розвитку методів інформаційної протидії та інформаційного впливу.

Ця теза підтверджується історією воєн ХХ і початку ХХІ ст., у яких роль інформаційного чинника у забезпеченні оборонної безпеки різко зросла.

Важко уявити сучасний збройний конфлікт, у ході якого не задіяні інформаційні можливості конфліктуючих сторін. Із метою інформаційної війни використовується практично вся інформаційна інфраструктура держави та суспільства.

Щодо військової сфери, то рівень її забезпечення засобами захисту від застосування інформаційно ємних технологічних досягнень прямо впливає на рівень національної безпеки держави.

Нові інформаційні технології відкрили небачені раніше можливості отримання інформації про противника, а відповідно, і попередження про можливі конфлікти та напади. «Своєчасне інформування про наміри Росії, енергійний інформацій-

ний та дипломатичний діалог дали змогу Заходу консолідувати свою позицію та зусилля. У результаті європейська і світова реакція на розв'язану війну виявилася несподівано (для Кремля) швидкою та сильною, а світова громадська думка, будучи обізнаною заздалегідь, негайно стала на бік жертви агресії. У результаті Кремль уперше за багато років начисто програв світове інформаційне поле» [14].

Цікавим є пояснення Стівена Хоррелла, наукового співробітника СЕРА, колишнього офіцера військово-морської розвідки США, того, як працює розвідка НАТО. Сам Альянс як такий має на рівні командування дуже обмежені розвідувальні можливості. Модель спирається на інформацію, одержувану тридцятьма країнами-членами, яка потім об'єднується та аналізується, щоб бути представленою політичним керівникам Альянсу та оперативним командирам на тактичному рівні. Це створює картину колективного інтелекту. Офіційні особи США без подробиць підтвердили, що «ми обмінюємося розвідувальними даними з Україною, надаючи їм інформацію про те, що за горизонтом» [14].

На наше переконання, думка деяких дослідників про те, що істотна частка всіх протиріч між державами перенесена в інформаційну сферу, у контексті російсько-української війни є дуже спірною.

Звичайно, було краще, якби автори, які стверджують, що на зміну «грубій силі» зброї (військової сили) приходить «м'яка сила» переконання та психологічної маніпуляції, мали б рацію. Однак доводиться визнати, що, незважаючи на значно збільшене значення інформації та інформаційних технологій у боротьбі з принципово новими загрозами інформаційної епохи, сучасні агресивні країни не мають наміру відмовлятися від військової сили як головного інструменту своєї загарбницької політики.

Іноді в науковій літературі як аргумент на користь того, що інформаційна зброя може істотно змінити характер майбутніх війн, стверджується, що майбутні війни можуть перетворитися, по суті, на «комп'ютерні війни» з масовим застосуванням комп'ютеризованих роботів, роботизованої зброї та військової техніки. Передбачається, що основу бойової екіпіровки солдата у майбутньому утворює бойовий комп'ютер. Окрім аналізу навколишнього оточення, комп'ютер за рахунок відповідного програмного забезпечення та сенсорів здійснюватиме контроль за станом солдата та видаватиме необхідні рекомендації.

Висновки. Отже, ефективна інформаційна діяльність може суттєво поліпшити зусилля держави щодо мирного вирішення кризових ситуацій. І навпаки, ігнорування інформаційних чинників, а часто й навмисне змінена інформація здатні спровокувати найрадикальніші настрої, спалахи ворожості та призвести до катастрофічних наслідків.

Застосування інформаційних технологій військовими відкрило нові можливості щодо забезпечення оборони держави. Володіння інформаційними ресурсами та його захист у військовій сфері стали таким самим неодмінним атрибутом, як озброєння, боєприпаси, транспорт тощо. Виграш України в інформаційному протистоянні під час війни з Росією сприятиме досягненню її стратегічних цілей.

У Стратегії інформаційної безпеки України відображено інтереси держави, які виражаються у необхідності ефективного захисту конституційного устрою суверенітету та територіальної цілісності країни, встановлення та підтримання політичної стабільності, включаючи стабільність державної влади та її інститутів. Аналіз ходу реалізації цілей Стратегії показав, що цей процес не зупиняється, незважаючи на всі труднощі воєнного стану.

Література

1. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n7>.

2. «Перша світова медійна війна». З якою назвою напад Росії на Україну увійде в історію і що робити з 9 травня - інтерв'ю з Антоном Дробовичем. URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/viyna-v-ukrajini-persha-svitova-mediyna-viyna-drobovich-novini-ukrajini-50235840.html>.

3. Уряд дозволив закладам культури відновити роботу в умовах війни. URL: https://zaxid.net/uryad_dozvoliv_zakladam_kulturi_vidnoviti_robotu_v_umovah_viyni_n1539889.

4. Ukraine Now and Forever: Держава презентує об'єднаний бренд української культури в світі #StandWithUkraine. URL: <https://ck-oda.gov.ua/novyny-cherkaskoyi-oblasti/ukraine-now-and-forever-derzhava-prezentuye-obyednaniy-brend-ukrayinskoyi-kulturi-v-sviti-standwithukraine/>.

5. Онлайн-лекція «Фактчекінг в умовах війни»: репортерам розкажуть, як об'єднувати ложь в соцсетях, - НСЖУ. URL: <https://ukranews.com/>

news/852453-onlajn-lektsiya-faktcheking-v-usloviyah-vojniy-reporteram-rasskazhut-kak-obnaruzhivat-lozh-v.

6. Росіяни намагалися видати обстріляний житловий будинок в Одесі за «військовий об'єкт» - Центр стратегічних комунікацій. URL: <https://nv.ua/ukr/odesa/rosiyani-namagalys-vidati-obstrilnyiy-zhitloviy-budinok-v-odesi-za-viyskoviy-ob-yekt-50236728.html>.

7. Обстріл житлового будинку в Одесі: окупанти за фейком намагалися приховати свій злочин. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/25/obstril-zhytlovogo-budynku-v-odesi-okupanty-za-fejkom-namagalysya-pryhovaty-svij-zlochyn/>.

8. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід : навчальний посібник / за ред. Л.А. Найдьонової, А.Т. Баришпольця. Київ : Міленіум, 2009. 440 с.

9. В ЮНЕСКО впечатлены преданностью украинских журналистов во время войны своей профессии, - НСЖУ. URL: <https://ukranews.com/news/852283-v-yunesko-vpechatleny-predannosti-ukrainskih-zhurnalistov-vo-vremya-vojniy-svoej-professii-nszhu>.

10. Росія скоїла 243 злочини проти журналістів та медіа в Україні - моніторинг ІМІ. URL: <https://>

detector.media/infospace/article/198658/2022-04-24-rosiya-skoila-243.

11. Реінтеграція окупованих територій: інформаційна складова. URL: <https://od.org.ua/uk/>.

12. Картки: що таке стратегічна комунікація і кому вона потрібна. URL: <https://cpc.com.ua/articles/kartki-scho-take-strategichna-komunikaciya-i-komu-vona-potribna>.

13. Toffler A. War and Anti-War. N.Y. : Little, Brown and Company, 1993. 302 p.

14. Голос Америки. URL: <https://www.golosameriki.com/a/us-intelligence-ukraine-russia-war/6532808.html>.

*Залевська І. І.,
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри ТСВФП
Одеського державного університету
внутрішніх справ*

*Удренас Г. І.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри ТСВФП
Одеського державного університету
внутрішніх справ*